

Scriptiebank

De landelijke HBO Kennisbank ontsluit werkstukken van hbo-docenten en -studenten.¹ Daaronder zijn vele bachelor- en masterscripties. Deze worden ingediend door de hogeschool nadat de student en de eventuele opdrachtgever daarvoor toestemming hebben verleend. Zij kan kiezen tussen twee modaliteiten: downloadable voor iedereen (open access) dan wel slechts toegankelijk via de hogeschool. In dat laatste geval kunnen uitsluitend de bibliografische gegevens en de samenvatting via Google worden geraadpleegd. Raymond Snijders (14/5/2012) geeft tips hoe studenten kunnen bewerkstelligen dat hun scriptie in open access gepubliceerd wordt zonder dat de belangen van opdrachtgevers of derden geschaad worden.² Dat brengt mij tot de volgende vraag. Kan de hogeschool bij haar publicatiebeslissing op de toestemming van de student en diens opdrachtgever afgaan of moet zij striktere voorzorgsmaatregelen treffen?

Onlangs schreef ik een stukje over *dyscalculie*. Zijn er op de HBO Kennisbank scripties over dit onderwerp gepubliceerd en heeft de hogeschool bij haar publicatiebeslissing alle belangen afgewogen? Ik stuit op een prachtige bachelorscriptie die medio 2011 door de studieleiding is goedgekeurd.³ De desbetreffende pabo-student heeft op zijn stageschool onderzoek gedaan bij leerlingen met rekenproblemen en blijkbaar is hij ermee akkoord gegaan dat de resulterende scriptie in *open access* gepubliceerd werd. Ik zal nu trachten te inventariseren welke belangen bij de publicatiebeslissing in het geding zijn geweest, waarna ik dit blogbericht met een concluderende paragraaf zal afsluiten.

1. De belangen van de wetenschap. Naar mijn indruk heeft de student een substantiële bijdrage geleverd aan de kennis van dyscalculie en meer in het bijzonder aan het ontwikkelen van strategieën om dergelijke rekenstoornissen vroegtijdig in het basisonderwijs op het spoor te komen. Er is dus alle reden om zijn scriptie te publiceren, zodat Nederlandse onderwijswetenschappers en betrokkenen uit het basisonderwijs van zijn bevindingen kennis kunnen nemen.

2. De belangen van de stageschool. In de scriptie wordt de naam van de stageschool vermeld. Het is echter onduidelijk in hoeverre deze basisschool zich aan het project gecommitteerd heeft: was zij opdrachtgever of heeft zij slechts medewerking verleend door leerlingen als proefpersonen ter beschikking te stellen aan de student-onderzoeker? Als de naam van de school in de rapportage onthuld wordt, ligt het voor de hand dat de stagiair formeel toestemming vraagt om de scriptie in deze vorm te publiceren. Naar mijn indruk waren er voor de school geen redenen om publicatie te blokkeren of om daaraan de voorwaarde te verbinden dat haar naam uit de rapportage verwijderd werd.

3. De belangen van de proefpersonen. Het zou niet in het belang van de proefpersonen zijn als men bij lezing van de rapportage hun identiteit zou kunnen achterhalen. Het gaat buitenstaanders niets aan dat zij aan een rekenstoornis lijden. Het is dus de taak van de student-onderzoeker, de scriptiebegeleider en de stageschool erop toe te zien dat de persoonlijke levenssfeer van de betrokken leerlingen in de rapportage beschermd wordt. Maar het is de vraag of ze daarop voldoende zullen letten, zolang er nog geen sprake is van externe publicatie. Het is dus gewenst dat de hogeschool bij haar finale publicatiebeslissing een checklist hanteert op basis waarvan uitdrukkelijk getoetst wordt of publicatie geen inbreuk maakt op de belangen van betrokken patiënten, proefpersonen, personeelsleden etc. In de onderhavige scriptie valt deze toets positief uit: de proefpersonen worden weliswaar met een voornaam aangeduid, maar daarbij is uitdrukkelijk aangekend dat de student-onderzoeker pseudoniemen gekozen heeft.

4. De belangen van de student-onderzoeker. Bij publicatie zijn ook de belangen van de student in het spel. Hij kan baat hebben bij publicatie: kijk eens wat een prestatie ik geleverd heb! Maar hij kan er ook schade van ondervinden dat zijn naam levenslang aan dit schrijfproduct verbonden blijft. Het is bijvoorbeeld de vraag of het ethisch verantwoord zou zijn als de hogeschool een scriptie in *open access* zou publiceren die volgens de studieleiding slechts een zes-minnetje waard is. Maar ik denk dat de onderhavige scriptie veeleer met een acht gewaardeerd is. Toch kunnen er voor de hogeschool redenen zijn de student tegen zichzelf te beschermen en de scriptie niet zonder meer te publiceren. Het produceren van een scriptie is immers vaak haastwerk: je moet hem snel afhebben om je diploma te halen en op de arbeidsmarkt aan de slag te kunnen. De scriptie is in de eerste plaats bedoeld als een oefening in het kader van de opleiding en als een proeve van bekwaamheid die ten genoegen van de studieleiding wordt afgelegd. Pas nadat de scriptie ingeleverd en beoordeeld is (en misschien zelfs nadat de opleiding met een

diploma is afgesloten), kan de knoop worden doorgemaakt of de scriptie voor externe publicatie in aanmerking komt.

In aansluiting op het vorige punt (3.) kunnen we stellen dat de hogeschool bij de publicatiebeslissing moet checken of de auteur zich aan de spelregels der onderzoeksethiek heeft gehouden: als hij de belangen van zijn proefpersonen door publicatie zou schaden, zou dat voor hem persoonlijk een blamage zijn. Maar bij de onderhavige scriptie is iets anders het geval. Zowel inhoudelijk als qua vormgeving ziet de scriptie er prima uit, doch in de eindspurt heeft de auteur nogal wat stel-, spel- en taalfouten over het hoofd gezien.⁴ De scriptiebegeleider heeft dat blijkbaar bij de eindbeoordeling door de vingers gezien, maar voordat de hogeschool tot publicatie overgaat, had zij dat nog eens moeten controleren, om zo nodig op een extra revisie aan te dringen en de gediplomeerde auteur (in dit geval een bevoegde leerkracht Basisonderwijs!) zodoende voor een levenslang blijf van onvermogen te behoeden.

5. Conclusie. De HBO Kennisbank is een digitaal platform dat (door SURF) aan hogescholen ter beschikking wordt gesteld opdat zij onder meer bachelor- en masterscripties kunnen opslaan en deze desgewenst in *open access* kunnen publiceren. De hogeschool treedt dus op als *uitgever* van documenten die door studenten *voor een ander doel* (namelijk voor het behalen van studiepunten) vervaardigd zijn. Binnen deze constellatie reikt de verantwoordelijkheid van de hogeschool verder dan het doorgeleiden van scripties naar het platform. Niet alleen moet de hogeschool toestemming vragen aan de student en aan diens opdrachtgever voordat zij tot publicatie in *open access* mag overgaan, maar ook rust op haar de ethische plicht zélf te toetsen of zij door dergelijke externe publicatie schade zou toebrengen aan degenen die in het scriptieonderzoek geparticipeerd hebben (zoals de student-onderzoeker, diens opdrachtgever en diens proefpersonen). Het lijkt me gewenst dat de hogeschool deze verantwoordelijkheden in een protocol vastlegt.

Wes Holleman
weblog onderwijs 16-5-2012
<http://www.onderwijsethiek.nl>

¹ <http://hbo-kennisbank.nl/nl/page/hbosearch.results/?filter=drilldown.RDF.Description.classification%3A3&query=>

² <http://rsnijders.info/vakblog/2012/05/14/over-publiceren-van-afstudeerwerken-die-vertrouwelijke-informatie-bevatten/>

³ <http://hbo-kennisbank.nl/nl/page/hborecord.view/?uploadId=ede%3Aoi%3Arepository.samenmaken.nl%3Aasmpid%3A12474>

⁴ Zie bijvoorbeeld twee willekeurig gekozen pagina's (pp. 17, 18): DYSCACLUIE; dat [ER] wat mis is; DAARIN moet dus eerst gekozen worden; VOLORDE; praat, GELOOF en problemen oplost; VISUEEL en ruimtelijke vaardigheden; dat een [KIND] dyscalculie heeft.